

УДК 343.1
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.18>

О. С. Химченко
аспірант кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0009-0002-5764-8249

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Стаття була присвячена окремим питанням щодо повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. Було зазначено про відсутність у законі поняття повідомлення про підозру, у зв'язку з чим було досліджено доктринальні визначення повідомлення про підозру, а також підходи, які використовують науковці для визначення його суті.

Внаслідок чого нами було надане власне визначення повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, яке приймається уповноваженими суб'єктами кримінального провадження з обов'язковим повідомленням підозрюваної особи. Воно приймається для зміни процесуального статусу особи, щодо якої наявна достатня кількість доказів, які попередньо свідчать про її можливу винуватість, для застосування окремих процедур, які можливо застосувати в кримінальному провадженні при наявності підозрюваного, і які сприяють виконанню завдань кримінального провадження. Було визначено, що повідомлення про підозру якісно змінює досудове розслідування, у зв'язку з чим цілком обґрунтовано можна вважати, що прийняття відповідного рішення формує окремий етап досудового розслідування.

Що ж стосується такої підстави прийняття відповідного рішення як «наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення». То вона характеризується наявністю двох складових: наявність доказів, і характеристика достатності відповідних доказів. Щодо вимоги наявності доказів, то вона характеризується ознаками наявності, належності, допустимості і достовірності доказів на підставі яких буде складатись повідомлення про підозру. Що ж стосується достатності доказів в контексті повідомлення особи про підозру, то вона має відповідати стандарту «достатніх підстав», який передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням, і вони є достатніми, щоб виправдати подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування підозри. В свою чергу, відповідність доказів зазначеному стандарту встановлюється прокурором, слідчим на підставі всебічного, повного й неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження, формування у них внутрішнього переконання, і як наслідок прийняття рішення про повідомлення про підозру.

Ключові слова: повідомлення про підозру, поняття повідомлення про підозру, рішення, кримінальне процесуальне рішення, наслідки повідомлення про підозру, стандарт якому відповідає повідомлення про підозру.

Khymchenko O. S. INDIVIDUAL ISSUES OF REPORT OF SUSPICION

The article was devoted to specific issues regarding the notification of suspicion in criminal proceedings. It was pointed out that there is no concept of a suspicion report in the law, in connection with which the doctrinal definitions of a suspicion report, as well as the approaches used by scientists to determine its essence, were investigated.

As a result, we provided our own definition of the notification of suspicion - this is a procedural decision that is taken by the authorized subjects of criminal proceedings with mandatory notification of the suspect. It is adopted to change the procedural status of a person in respect of whom there is a sufficient amount of evidence that preliminarily testifies to his possible guilt, for the application of separate procedures that can be applied in criminal proceedings in the presence of a suspect, and which contribute to the fulfillment of the tasks of criminal proceedings. It was determined that the notification of suspicion qualitatively changes the pre-trial investigation, in connection with which it can be reasonably assumed that the adoption of the relevant decision forms a separate stage of the pre-trial investigation.

As for such a basis for making a relevant decision as "the presence of sufficient evidence to suspect a person of committing a criminal offense." It is characterized by the presence of two components: the presence of evidence, and the characteristic of the sufficiency of the relevant evidence. As for the requirement of the presence of evidence, it is characterized by signs of the presence, propriety, admissibility and reliability of the evidence on the basis of which the report of suspicion will be drawn up. As for the sufficiency of the evidence in the context of reporting a person of suspicion, it must meet the "sufficient grounds" standard, which provides for the existence of evidence that only objectively links the suspect to a certain criminal offense and is sufficient to justify further investigation to bring charges or refute suspicions. In turn, the compliance of the evidence with the specified standard is established by the prosecutor, the investigator on the basis of a comprehensive, complete and impartial study of all the circumstances of the criminal proceedings, the formation of their internal conviction, and as a result of making a decision on the notification of suspicion.

Key words: notification of suspicion, concept of notification of suspicion, decision, criminal procedural decision, consequences of notification of suspicion, standard to which notification of suspicion corresponds.

Постановка проблеми. Повідомлення про підозру, безумовно, є важливим етапом стадії досудового розслідування, оскільки окрім певних змін провадження досудового розслідування, воно свідчить про певні результати проведеного розслідування, внаслідок якого встановлено

подію кримінального правопорушення і навіть попередньо особу яка вчинила кримінальне правопорушення. Наше дослідження буде присвячено дослідженню поняття повідомлення про підозру, його наслідкам, а також характеристиці окремих підстав повідомлення про підозру.

Аналіз досліджень та публікацій. У різний час проблемам визначення природи повідомлення про підозру зверталися у своїх працях такі вітчизняні вчені як Аленін Ю. П., Гловюк І. В., Івасюк І. Г., Кавун Д. Ю., Капліна О. В., Литвинов В. В., Рогатюк І. В., Сидорчук В. В., Столітній А. В. та інші.

Мета статті. Дослідити сучасні тенденції у розумінні повідомлення про підозру, виділити умови, випадки та вимоги для повідомлення особі про підозру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все необхідно почати із визначення повідомлення про підозру. Так, у кримінальному процесуальному законі зазначені випадки повідомлення особу про підозру: «затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів; наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення» [1]. Разом з тим у законі відсутнє визначення повідомлення про підозру, що тягне за собою доктринальні дискусії. Серед найбільш розповсюджених визначень необхідно виділити ті, які ототожнюють повідомлення про підозру з:

– *процесуальним рішенням.* «Повідомлення про підозру – це одне із найважливіших процесуальних рішень, яке прокурор або слідчий за погодженням з прокурором (ч. 1 ст. 277 КПК) приймає до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. В цьому процесуальному рішенні на підставі зібраних під час досудового розслідування доказів певна особа набуває статусу підозрюваного. Саме з моменту повідомлення особи про підозру між слідчим, прокурором та підозрюваним виникають кримінально-процесуальні відносини, змістом яких є конкретні права та обов'язки сторін, що врегульовані Гл. 22 КПК» [2, с. 162]. «Повідомлення про підозру – це кримінальне процесуальне рішення слідчого, прокурора, яке приймається в обов'язковому порядку у випадку затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення у письмовій формі і тягне за собою набуття особою, щодо якої воно прийняте, процесуального статусу підозрюваного» [3, с. 77]. Тут варто дещо уточнити позицію автора, зазначивши, що з моменту затримання особи в прокуратура є 24 години для того щоб вирішити питання

щодо достатності доказів для повідомлення про підозру або її відсутності;

– *інститутом кримінального процесуального права.* «Інститут повідомлення про підозру став своєрідною заміною інституту пред'явлення обвинувачення на стадії досудового розслідування» [3, с. 78];

– *процесуальною діяльністю.* «Процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. 276–279 КПК України [4, с. 241];

– *процесуальною дією* [2, с. 162; 5, с. 603];

– *актом повідомлення про підозру.* «Акт повідомлення особи про підозру має важливе юридичне значення, а саме: 1) є одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 2) дозволяє призначити такій особі справедливе покарання відповідно до характеру і тяжкості скоєного кримінального правопорушення; 3) є початковим моментом реалізації функції обвинувачення; 4) є початковим моментом забезпечення кримінальної відповідальності особи, винуватої у скоєнні кримінального правопорушення; 5) після повідомлення особи про підозру процесуальне становище даної особи погіршується (її можна оголосити в розшук, відсторонити від займаної посади тощо)» [6, с. 121; 7, с. 276–277].

– *обґрунтованим припущенням про вчинення кримінального правопорушення.* «Підозра є обґрунтованим припущенням про вчинення особою кримінального правопорушення, повідомлення про яке складається на певному етапі досудового розслідування, коли є підстави для формулювання підозри (частина перша статті 276 КПК). Повідомлення про підозру персоніфікує кримінальне провадження, є юридичним фактом, що породжує виникнення кримінальних процесуальних правовідносин, та є *результатом розумової діяльності, що виражається у процесуальному документі.* «Повідомлення про підозру – це результат розумової діяльності слідчого, прокурора щодо оцінки наявних у матеріалах кримінального провадження доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що виражається у процесуальному документі, який складається в письмовій формі відповідно до норм кримінального процесуального закону України і вручається особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, що зумовлює набуття цією особою процесуального статусу підозрюваного. Письмове повідомлення про підозру є першим етапом формування державного обвинувачення» [6, с. 122].

Варто зазначити, що наведені вище визначення відображають окремі аспекти повідомлення

про підозру і в цілому всесторонньо її характеризують, що сприяє кращому розумінню сутності даного поняття. Також, з огляду на вказані підходи до розуміння природи повідомлення про підозру, варто зазначити, що повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, яке приймається уповноваженими суб'єктами кримінального провадження з обов'язковим повідомленням підозрюваної особи. Воно приймається для зміни процесуального статусу особи, щодо якої наявна достатня сукупність доказів, які попередньо свідчать про її можливу винуватість, для застосування окремих процедур, які можливо застосувати в кримінальному провадженні при наявності підозрюваного і які сприяють виконанню завдань кримінального провадження.

Разом з тим, необхідно зазначити, що в статті 110 КПК, яка присвячена процесуальним рішенням, серед їх видів не передбачене повідомлення про підозру, однак, як ми уже зазначали, КПК не дає визначення повідомлення про підозру і не відносить його до конкретного зазначає, що я «процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду» [1]. В свою чергу в загальному розумінні рішення – це підсумок інтелектуально-аналітичної діяльності особи щодо можливості застосувати наявні у неї права, обов'язки, свободи, повноваження, внаслідок чого вони у неї з'являються, зміняться чи припиняться.

Відповідне визначення прийнятне і в контексті кримінального процесу, з огляду на що вбачається, що кримінальне процесуальне рішення - це підсумок інтелектуально-аналітичної діяльності окремих суб'єктів кримінального провадження (слідчого, прокурора, слідчого судді, суду) щодо можливості реалізувати наявні у них кримінальні процесуальні повноваження для досягнення задач кримінального провадження, внаслідок чого в кримінальному провадженні, в якому було прийнято відповідне рішення, у окремих учасників з'являються, змінюються чи припиняються права, обов'язки, свободи або повноваження, залежно від наявності у відповідного учасника владних повноважень.

Враховуючи зміст вказаного нами поняття, повідомлення про підозру цілком відповідає його ознакам. Однак, необхідно зауважити про наявну особливість у повідомлення про підозру – не тільки складання і прийняття рішення, але чітке регламентування процедури повідомлення особи щодо якої воно було складене, і обов'язок повідомлення відповідної особи, який по суті є умовою легальності прийнятого рішення. Саме зазначена особливість і викликає складнощі у науковців щодо визначення природи повідомлення про підозру. Однак, як ми уже зазначали, внаслідок прийняття кримінального процесуаль-

ного рішення у учасника кримінального провадження може з'явитись, змінитись або припинитись права, обов'язки, свободи та повноваження. Так, внаслідок повідомлення про підозру особа набуває статусу підозрюваного, у неї з'являються певні права, обов'язки і стає наявною умова для можливого обмеження її свобод (наприклад, застосування до неї запобіжних заходів).

Досліджуючи питання повідомлення про підозру, необхідно зазначити про дотичне питання щодо відмінності між підозрою та обвинуваченням про яке вказав ВСУ: «наведені теоретичні положення є підґрунтям для висновку про нетотожність понять «підозра» і «обвинувачення», які, попри наявність спільних рис (одні і ті ж обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні), є різними етапами досудового розслідування з притаманним лише їм специфічним комплексом гарантій прав та обов'язків і порядку здійснення процесуальних дій. З огляду на це недопустимим є використання зазначених понять як синонімів у різних процесуальних документах, оскільки вони не можуть вважатися рівнозначними, незважаючи на подібність стилістичного викладу фактичних даних у повідомленні про підозру та обвинувальному акті» [8].

Що ж стосується змін у кримінальне провадження, які за собою тягне повідомлення про підозру, то необхідно виділити наступні:

– *поява нового суб'єкта кримінального провадження*. Відповідна зміна має як прямі, так і опосередковані наслідки появи підозрюваного у конкретному кримінальному провадженні. Так, до прямих необхідно віднести ряд прав і обов'язків, які наявні у підозрюваного і, відповідно, кореспондуватимуть обов'язкам і повноваженням, посадових осіб наявних у кримінальному провадженні. До опосередкованих необхідно віднести ті, які прямо не пов'язані із підозрюваним, однак впливають на особливості реалізації кримінального провадження та його учасниками своїх прав, повноважень. Так, необхідно привести приклад із повноваженнями слідчого щодо закриття кримінального провадження, які обмежуються у випадку, якщо у відповідному кримінальному провадженні було повідомлено про підозру.

– *формування нового етапу в рамках досудового розслідування*. Багато науковців, характеризуючи досудове розслідування як стадію кримінального провадження, зазначають, що повідомлення про підозру є моментом умовно окремого етапу досудового розслідування або його ключовою складовою. Вони називають його наступний (подальший) [9, с. 14], другий етап [10, с. 8], повідомлення про підозру [11, с. 135; 12, с. 119]. З ними варто погодитись, оскільки,

як ми уже зазначали, внаслідок прийняття відповідного рішення у кримінальному провадженні з'являється новий учасник, який якісно змінює характер повноважень і напрям діяльності посадових осіб, наявних у провадженні. Також необхідно зазначити про те, що з моменту повідомлення про підозру серед учасників кримінального провадження чітко формуються дві сторони: обвинувачення і захисту. Також необхідно вказати на те, що з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування щодо злочинів повинно бути закінчене протягом 2 місяців (до повідомлення про підозру законодавець встановив від 12 до 18 місяців). Відповідний строк змінює тактичний характер діяльності сторони обвинувачення і уточнює її мету – пошук належних, допустимих і достатніх доказів, які свідчать про винуватість або невинуватість підозрюваного. Оскільки, незважаючи на результати пошуку відповідних доказів, у випадку, якщо закінчиться встановлений законодавцем строк, кримінальне провадження має бути закрито, що регламентується пунктом 10 частини 1 статті 284 «кримінальне провадження закривається в разі, якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи» [1].

– *можливість застосування запобіжних заходів і окремих заходів забезпечення кримінального провадження.* Законодавець передбачив, що «з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків до нього можуть бути застосовані запобіжні заходи» [1]. Звертаємо увагу, що для застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні має бути підозрюваний (хоча, відповідно до пункту 2 частини 1 статті 276 КПК сам факт застосування запобіжних заходів (з врученням особі письмового повідомлення) є випадком повідомлення особі про підозру). Щодо заходів забезпечення кримінального провадження, то лише з наявністю підозрюваного у кримінальному провадженні, можуть застосовуватись наступні: тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (частина 1 статті 148 КПК), відсторонення від посади (частина 1 статті 154 КПК), тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності (частина статті 155¹ КПК), інші ді застосовуються і до підозрюваного також.

Окрім автори, розглядаючи питання повідомлення особи про підозру вказували на те, що відповідна діяльність «направлена за забезпечення належної правової процедури до осіб,

які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінально правопорушення» [13, с. 424]. Відповідна позиція автора була направлена на пояснення наявності у слідчого повноважень щодо складання повідомлення про підозру в контексті його функції розслідування. Однак, що стосується прокурора, під час повідомлення про підозру, окрім забезпечення належної правової процедури, прокурор по суті починає безпосередню реалізацію функції обвинувачення.

З огляду на зазначене, необхідно зауважити про беззаперечну важливість для кримінального провадження не тільки факту або моменту повідомлення особи про підозру, однак і його законності. Про це свідчить і передбачена необхідність відшкодування шкоди особі, якій було незаконно повідомлено про підозру, що закріплено у профільному законі «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», в якому зазначено; «підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок: незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [...] громадянину відшкодовуються (повертаються): заробіток та інші грошові доходи, які він втратив внаслідок незаконних дій; моральна шкода (відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянину, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру)» [14].

Отже, дослідивши поняття та наслідки повідомлення про підозру, а також окремі наслідки незаконного повідомлення про підозру, до розгляду залишається питання щодо підстав повідомлення та змісту відповідних підстав. Нагадаємо, що КПК передбачає наступні випадки повідомлення: «затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів; наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення». Ми б хотіли більш детально зупинитись на такій оціночній підставі повідомлення про підозру як «наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення».

Для характеристики відповідної підстави маємо розглянути її дві складові: наявність доказів і характеристику їх достатності.

Що стосується *наявності доказів*, то тут окрім визначення доказів, і їх процесуальних джерел: «доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів» [1]. Також докази мають бути допустимими, тобто наявні докази мають бути отримані в передбаченому законом порядку. Крім того, необхідно зазначити і про бажану перевірку наявного доказу для того, щоб впевнитись у його правдивості або однозначності висновків, які можна зробити на його підставі. Саме вимога наявності, належності, допустимості і достовірності – ті ознаки, якими мають бути наділені докази на підставі яких буде складатись повідомлення про підозру.

Що ж стосується *достатності доказів для повідомлення* особі про підозру, то відповідна характеристика наявних доказів беззаперечно має бути результатом інтелектуальної діяльності слідчого, прокурора, їх аналізу, оцінки і прийняття остаточного рішення про необхідність повідомлення про підозру. На наш погляд, відповідне рішення має бути засновано на внутрішньому переконанню слідчого, прокурора, адже вони приймають рішення про повідомлення про підозру, повідомляють особу і наслідки такого повідомлення безпосередньо впливають на подальший характер їх роботи. Що ж стосується внутрішнього переконання, то згідно із статтею 94 КПК, внутрішнє переконання прокурора має бути засновано на: «всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення» [1].

Необхідно також зазначити, що внутрішнє переконання має бути засноване не тільки на аналізі наявних доказів і обставин кримінального провадження, але і на тому, які дії необхідно реалізувати для того, щоб досягти завдання кримінального провадження і ефективно реалізувати наявні повноваження. Це пояснюється особливостями доказування, що притаманні кримінальним провадженням залежно від виду кримінального правопорушення, що розслідується. Так, якщо ми характеризуємо корупційні злочини, то існують труднощі щодо доказування умис-

лу, мотивів, протиправного характеру отримання неправомірної вигоди і факту її отримання, тому повідомлення особі про підозру, окрім окремих позитивних наслідків, може принести загальні негативні, які можуть ускладнити отримання подальших доказів для встановлення обставин, передбачених статтею 91 КПК.

З огляду на необхідність наявності достатніх доказів для повідомлення про підозру і внутрішньому переконанні, яке визначає відповідну достатність, варто зазначити, що повідомлення про підозру має відповідати певному об'єктивному стандарту, який має бути орієнтиром для внутрішнього переконання прокурора, слідчого для повідомлення про підозру. Судді ВАКСу вказують на те, що: «для цілей повідомлення особі про підозру стандарт «достатніх підстав (доказів)» передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням, і вони є достатніми, щоб виправдати подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування підозри» [15].

Висновок. Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, яке приймається уповноваженими суб'єктами кримінального провадження з обов'язковим повідомленням підозрюваної особи. Воно приймається для зміни процесуального статусу особи, щодо якої наявна достатня кількість доказів, які попередньо свідчать про її можливу винуватість, для застосування окремих процедур, які можливо застосувати в кримінальному провадженні при наявності підозрюваного, і які сприяють виконанню завдань кримінального провадження. Повідомлення про підозру якісно змінює досудове розслідування, у зв'язку з чим цілком обґрунтовано можна вважати, що прийняття відповідного рішення формує окремий етап досудового розслідування. Що ж стосується такої підстави прийняття відповідного рішення як «наявність достатніх доказів для підозри особі у вчиненні кримінального правопорушення». То вона характеризується наявністю двох складових: наявність доказів, і характеристика достатності відповідних доказів. Щодо вимоги наявності доказів, то вона характеризується ознаками наявності, належності, допустимості і достовірності доказів на підставі яких буде складатись повідомлення про підозру. Що ж стосується достатності доказів в контексті повідомлення особі про підозру, то вона має відповідати стандарту «достатніх підстав». В свою чергу, відповідність доказів зазначеному стандарту встановлюється прокурором, слідчим на підставі всебічного, повного й неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження, формування у них внутрішнього переконання, і як наслідок прийняття рішення про повідомлення про підозру.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465117#Text>.
2. Аленін Ю.П., Гловюк І.В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 161-169.
3. Івасюк І. Г. Інституту «повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України. *Митна справа*. 2013. № 4 (2.2). С. 74–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_4%282.2%29_15.
4. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1(5). С. 238–242.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.
6. Рогатюк І.В. Повідомлення про підозру: значення інституту та проблеми правозастосування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 115–124.
7. Кримінальний процес : підруч. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : Центр учбової л-ри, 2013. 544 с.
8. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24 листопада 2016 року, судова справа № 5-328кс 16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63392983>.
9. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3500/3/ДосудРозслід_11-04-2019%20.pdf.
10. Литвинов В.В. Конспект лекцій з дисципліни «Досудове розслідування». Дніпро, 2016. 212 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/0913/15.1.pdf>.
11. Столітній А.В. Електронне кримінальне провадження на досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.09. Київ. 2018. 618 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/20/3.pdf>.
12. Кавун Д.Ю. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав (фізичної особи) у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.09. Харків. 2016. 216с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12498/5/diss-Kavun.pdf>.
13. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна діяльність слідчого, направлена на забезпечення належної процесуальної процедури до підозрюваного і обвинуваченого в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 421–424.
14. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду ; Закон України від 01 грудня 1994 року, № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 01.11.2019, судова справа № 760/24486/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85467047>.